

ครึ่งหนึ่งนานมาแล้ว

ครึ่งหนึ่งนานมาแล้ว... กาลิเลโอได้วิจารณ์วงการนักคิดตะวันตกร่วมสมัยกับเขาว่า เมื่อคนเหล่านี้ต้องการคำตอบว่าโลกเป็นอย่างไร ความจริงเกี่ยวกับโลกคืออะไร สิ่งที่คุณเหล่านี้กระทำมีอยู่สองวิธีคือ (๑) เปิดหนังสือของอาริสโตเติลแล้วดูว่าอาริสโตเติลพูดถึงเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ไว้อย่างไร (หากไม่พบ สิ่งที่คุณเหล่านี้จะกระทำต่อมาก็คือ) (๒) พยายามอ่านข้อเขียนของอาริสโตเติลแล้วตีความว่า ปัญหาเหล่านี้ปรัชญาของอาริสโตเติลน่าจะให้คำอธิบายว่าอย่างไร งานวิจัยของนักคิดตะวันตกในยุคนั้น อาจกล่าวได้ว่าจำกัดอยู่ในกรอบของปรัชญาของอาริสโตเติล แนวคิดของอาริสโตเติลเปรียบเสมือนคลังทางปัญญาที่สามารถให้คำตอบทางวิชาการแก่ทุกปัญหาที่มีการหยิบยกขึ้นพูดถึงในวงวิชาการสมัยนั้น

กาลิเลโอตั้งคำถามง่าย ๆ ว่า เมื่อเราอยากเข้าใจโลก และความจริงเกี่ยวกับโลก ทำไมเราจึงไม่เริ่มต้นอย่างตรงไปตรงมาที่สุด นั่นคือ ลงมือแสวงหาความจริงนั้นด้วยตัวเราเอง ด้วยความคิดและความพยายามของเราเองแทนที่จะไปพลิกดูคัมภีร์หรือระบบความคิดที่กำลังมีอิทธิพลครอบงำสังคมอยู่เวลานั้น กาลิเลโอคือนักคิดคนแรกที่เดินหลบออกมาจากแนวทางที่คนส่วนใหญ่เวลานั้นเดินไป และผลจากการเดินหลบออกมานั้นทำให้เขาได้ชื่อว่าเป็นบิดาของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่ก้าวพ้นออกมาจากอิทธิพลการครอบงำของปรัชญากรีกซึ่งเน้นการใช้เหตุผลในการแสวงหาความจริง สิ่งที่กำลังกาลิเลโอบอกเราจากการกระทำของเขาครั้งนี้ คือ บางครั้งระบบความคิดที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับให้เกียรติและยกย่องก็อาจกลายเป็นอุปสรรคในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ความตระหนักรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ตรงไปตรงมาที่สุดในการแสวงหาความรู้ (ซึ่งบางครั้งอาจจำเป็นต้องแหวกออกมาจากกรอบความคิดที่ครอบงำสังคมอยู่) ต่างหากที่จะช่วยให้เราเข้าถึงความจริง ปัจจุบันดูจะเป็นที่ยอมรับว่าวิทยาศาสตร์คงจะไม่ถือกำเนิดขึ้น ถ้านักวิทยาศาสตร์อย่างกาลิเลโอ หรือคนรุ่นต่อ ๆ มา ยังพากันหมกมุ่นอยู่กับการค้นคว้าวิจัยแบบเอาปรัชญาของอาริสโตเติลเป็นตัวตั้งตามที่กล่าวมานั้น

ปัจจุบัน สังคมไทยมีพุทธศาสนาเป็นระบบความคิดหลัก มีงานวิจัยและงานทางความคิดมากมายที่พยายามค้นหาความรู้และความจริงโดยเอาพุทธปรัชญาเป็นกรอบความคิด เรามีงานที่พยายามนำเสนอปรัชญาแบบพุทธ เศรษฐศาสตร์แบบพุทธ ศึกษาศาสตร์แบบพุทธ และศาสตร์ต่างๆ อีกมากมายในเชิงพุทธ คำถามที่น่าสนใจคือ ถ้าเราคิดแบบที่กาลิเลโอคิด เป็นไปได้ไหมว่า สิ่งที่นักวิชาการ (พุทธ) กำลังกระทำอยู่เวลานี้ไม่ต่างจากสิ่งที่นักวิชาการตะวันตกสมัยกาลิเลโอทำกันอยู่ในเมื่อเราต้องการความรู้และความจริง ทำไมเราจึงไม่ทำอย่างตรงไปตรงมาคือลงมือค้นคว้าและคิดด้วยตัวเราเอง แทนที่จะไปเปิดพระไตรปิฎกเพื่อดูว่าปัญหาเหล่านี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสเอาไว้อย่างไร หรือหากไม่พบตรงๆ ก็พยายามตีความว่าพุทธศาสนาน่าจะคิดอย่างนั้นอย่างนี้เกี่ยวกับเรื่องพวกนี้ ในแง่หนึ่งเป็นไปได้ใหม่ว่า (ความยึดติดใน) พุทธธรรมได้กลายมาเป็นอุปสรรคในการแสวงหาความรู้และความจริงของเราไปเสียแล้ว

พุทธศาสนศึกษาเล่มนี้มีบทความของอาจารย์โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ ที่ได้ตั้งคำถามต่อทฤษฎีวิชาการด้านพุทธศาสนาและปรัชญาในบ้านเราในทำนองเดียวกับที่กาลิเลโอเคยตั้งคำถาม ข้อเสนอข้อหนึ่งของอาจารย์โสรัจจ์คือทำไมนักปรัชญาชาวพุทธจึงไม่กระโดดเข้าร่วมในกิจกรรมทางปรัชญาอย่างเต็มตัว คือใช้เพียงความคิดของตนเองล้วนๆ ในการนำเสนอระบบปรัชญา แทนที่จะมัวแต่นำเสนอคำตอบต่อปัญหาที่ตั้งขึ้นโดยการไปดู หรือตีความคัมภีร์พุทธศาสนา ในแง่หนึ่งข้อเรียกร้องของอาจารย์โสรัจจ์นี้อาจทำให้เราได้พบความรู้และแนวคิดใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาทางปรัชญาซึ่งวิธีการแบบเดิมที่อิงอยู่กับกรอบพุทธธรรมไม่อาจจะให้ได้ก็เป็นได้

มีเหตุผลหลักๆ อยู่สองข้อที่จะสนับสนุนการค้นคว้าองค์ความรู้ภายในกรอบพุทธธรรม ประการแรก มีผู้เสนอว่าพุทธศาสนาเป็นหลักยึดที่คนไทยส่วนใหญ่

เคารพนับถือ ความเป็นสิ่งที่ได้รับการเคารพยกย่องนี้ทำให้พุทธธรรมมีพลังในการโน้มน้าวใจในเชิงปฏิบัติ การแสวงหาศาสตร์เชิงพุทธ (เช่นรัฐศาสตร์) ดำเนินไปโดยคาดหวังว่าศาสตร์เหล่านี้จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น เพราะคนไทยนับถือพุทธศาสนา เหตุผลข้อนี้ไม่เกี่ยวกับตัวความรู้โดยตรงแต่เกี่ยวกับความมีพลังในการใช้ความรู้นั้นเพื่อให้เกิดผลเป็นความเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างจริงจัง ประการที่สอง มีผู้เสนอว่า การแสวงหาความรู้ไม่ได้แปลว่าเราต้องเริ่มต้นใหม่ที่ตัวเราเองทั้งหมด นิวตันได้รับการขนานนามว่าเป็นยักษ์ใหญ่ในโลกแห่งฟิสิกส์ ครั้งหนึ่งไอส์ไตน์เคยพูดว่าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ของเขาเปรียบได้กับการปีนขึ้นไปยืนบนไหล่ของยักษ์ คำอุปมานี้ไอส์ไตน์ต้องการพูดว่า ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ของเขาเป็นผลมาจากการเรียนรู้ศึกษาของเก่าแล้ว ให้บรรดาอธิบายใหม่ๆ เพื่อปรับปรุงระบบความรู้เดิมที่มีอยู่ให้ถูกต้องยิ่งขึ้น ไอส์ไตน์ไม่ได้สร้างความรู้โดยการก่อภูเขาขึ้นทั้งลูกแล้วปีนขึ้นไปบนยอดเขานั้น แต่เขาเลือกจะปีนขึ้นไปบนภูเขาที่มีอยู่แล้ว หรือบนไหล่ของยักษ์ พุทธธรรมอาจเปรียบได้กับภูเขาของความรู้ การแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อาจกระทำได้โดยการปีนขึ้นไปบนภูเขาพุทธธรรมแล้วใช้ภูเขาพุทธธรรมนั้นเป็นรากฐานในการนำเสนอความรู้ใหม่ๆ การสร้างภูเขาสูงใหม่ด้วยตัวเอง อาจเป็นงานยากลำบากเมื่อเทียบกับการปีนขึ้นไปยืน (หรือก่อยอด) บนภูเขาที่มีมาก่อนหน้านั้นแล้ว เหตุผลข้อหลังนี้เกี่ยวกับการเริ่มต้นบนพื้นฐานที่มีอยู่แล้ว เหตุผลข้อแรกมีจุดอ่อนตรงที่ไม่เกี่ยวกับตัวความรู้ เหตุผลข้อที่สองก็มีจุดอ่อนตรงที่ไม่เกี่ยวกับตัวความรู้เช่นกัน

จะอย่างไรก็ตาม เหตุผลสองประการนี้ก็ยังคงมีน้ำหนักอยู่ ถ้าเราคิดว่าความรู้คงไม่ได้มีไว้เฉยๆ แต่มีไว้เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสังคม ในแง่นี้ ความรู้ที่มีพลังในการประยุกต์ใช้ย่อมเป็นสิ่งพึงปรารถนา นอกจากนั้น กิจกรรมการแสวงหาความรู้ก็เหมือนกิจกรรมอื่นๆ ที่เราอาจพิจารณาประเด็นความง่ายและไม่ต้องลงทุนซ้ำซ้อน

ในการแสวงหา ในแง่นี้ การคิดหาความรู้ใหม่บนพื้นฐาน
ของพุทธธรรมก็เป็นวิธีที่มีเหตุผล

แต่สิ่งที่เราควรตระหนักกันก็คือ แม้ว่าพุทธ-
ธรรมจะเป็นภูเขาแห่งความรู้ที่พร้อมจะเป็นฐานให้เรา
ก่อก่อดความรู้ใหม่ๆ ได้หลากหลาย แต่นี่ไม่น่าจะ

หมายความว่า เราจะก่อก่อดอะไรก็ได้บนภูเขาที่ว่านี้
ยอดความรู้บางอย่างอาจไม่เหมาะจะนำมาต่อบนภูเขา
พุทธธรรม และนี่ก็คือข้อจำกัดของพุทธศาสนาที่
บทความของอาจารย์โสรัจจ์ ฝากไว้ให้เราคิดกัน บางครั้ง
เราก็ต้องก่อก่อกภูเขาลูกใหม่ขึ้นเองเหมือนที่กาลิเลโอ
กระทำ

อัตราค่าสมาชิกวารสารพุทธศาสนศึกษา

๑ ปี ๓ ฉบับ ๖๐ บาท

๒ ปี ๖ ฉบับ ๑๒๐ บาท

๕ ปี ๑๕ ฉบับ ๓๐๐ บาท

ผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิก กรุณาแจ้งความจำนงค์มาที่ ดร.ประทุม อังกูรโรหิต
วารสารพุทธศาสนศึกษา ชั้น ๑๓ อาคารบรมราชกุมารี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐ ธนาณัติสั่งจ่าย ดร.สมภาร พรหมทา ปณ.จุฬาลงกรณ์

วารสารพุทธศาสนศึกษาเป็นวารสารวิชาการทางพุทธศาสนา ราย ๔ เดือน
กำหนดออกเดือนมกราคม-พฤษภาคม-สิงหาคม ราคาจำหน่ายปลีกเล่มละ
๒๐ บาท หากหาซื้อไม่ได้จากร้านหนังสือทั่วไป กรุณาติดต่อที่ศูนย์หนังสือ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร้านมหาจุฬาบรรณาคาร ท่าพระจันทร์ และร้านหนังสือ
ของมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย บางลำพู